

BÚCSÚT VÉGYEN PIROSKÁTÚL!

Egy régi könyvből előkerült, négyoldalas, XVIII. századi kis aprónyomatványt mutatunk be olvasóinknak. Tartalma egy bizonyos temetési szokáshoz, a nappali gyertyagyújtáshoz kötődik. Négy kérdés (1. Miért világítanak gyertyával a katolikus temetéseknél?, 2. Megengedett-e egyáltalán a gyertya használata?, 3. Milyen régi ez a ceremónia? és 4. Nem kötődik-e hozzá valamilyen egyházi tiltás?) megválaszolása során fejtdik ki a probléma. Az első kérdésre adott válaszok a jelkép erejéről szólnak: a gyertya lángja a világosság fiaként felfogott elhunyt élő lelke melletti örök fényesség, mondván: „akkor az igazak fénylenek, mint a nap, az ő Atyjoknak országában” (Máté 13:43). Ha a testi halál keservét a gyász, akkor a lélek halál utáni állapotát az égő gyertya jelezheti, mondja a második kérdésre adott válasz. Harmadsorban történik a szentekre (Szent János, Szent Gergely, Szent Jeromos) való hivatkozás, kiknek írásaiiban találunk utalásokat ilyen szertartású temetésekre (Szent Paula és a fiatalabb Szent Makrina szűz temetése). Végül Pál apostol zsidókhöz írt levelének egy sora szerint: a gyertyázás átvitt értelmű felszabadítást is jelent. Jézus halála világos bizonyítéka annak, hogy a halálnak nincs vég-ső hatalma fölöttünk: „És megszabadítsa azokat, a kik a haláltól való félelem miatt teljes életökben rabok valának” (Zsid 2:15).

A negyedik kérdés megválaszolásakor kezd bonyolódni a helyzet, és érdekessé válni számunkra.

A spanyolországi, granadai Elvirában¹ tartott első hispán (nemzeti) zsinat² (303–313 között)³ a kereszténység korai szakaszában első ízben fektetett le egyházi jogi jellegű határozatokat, fegyelmi intézkedéseket. A pogányságot visszaszorítandó, 81 pontba, kánonba⁴ foglalva határozták meg a kereszténységre (klerikusokra és hívőkre) jellemző (vallás)erkölcsi normákat. A zsinati pontok – egyebek mellett – a bálványáldozatot bemutató keresztényekre, papokra (1–4. kánon), a házasságtörő férjét elhagyó asszonyra (9. k.), pünkösdi ünnepének betartására (a tévtanok elkerülésére), a szombaton betartandó böjtre (26. k.), a cölibátusra, papi nőtlenségre (33. k.), a pogányokkal (zsidókkal) való házasságkötés és szexuális kapcsolat, a közös étkezések tiltására, a keresztény templomok képekkel való díszítésének elvetésére (36. k.)⁵, az abortusz tilalmára, a kereszt-szentségének kiadására (38. k.), a misemulasztás büntetőjogi következményeire vonatkoztak. Viszont némi kikötéssel az elvirai zsinat elismerte a püspökök jogát a kereskedelmi ügyletekhez, megszabta a diakónusok – helyenként túl felértékelt, helyenként túl megrövidített – szerepkörét (77. k.).

Ezeknek a kánonoknak próbálták érvényt szerezni több vagy kevesebb sikerrel évszázadok során. Hogy ez, vallás-ideológiákon túlmutatva, mennyire így volt, igazolja, hogy Geleji Katona István (1589–1649) református püspöknek⁶ is keményen kellett fellépnie azért, hogy a temetésnél az oly babonás szertartások, mint a halott feletti „gyertyaégetés, vajdugatás, a holtakkal való beszélgetés és komondo-

rázás” megszűnjön.⁷ A gyertya használatára utal a dunántúli pásztorfaragásokon (pl. borotvatokon) található – „a vadász temetése” – motívum, amelyen a koporsóban fekvő vadászt gyertyával kísérő vadállatok (nyulak, rókák, farkas) jelennek meg.⁸ Hesz Ágnes a gyimesi gyászszertartásnál jegyzi: „a szomszédok gyakorlatilag közvetlen a halál beállta után a család segítségére sietnek, és gyakran ők azok, akik az ilyenkor szokásos, a halottak túlvilági élete, illetve odajutása szempontjából fontos rituális cselekedeteket, úgymint a haldokló kezébe égő gyertya fogását, vagy a ház gyertyával történő megkerülését elvégzik.”⁹ Mint látható, a szóba jött szertartási elemnek máig élő hagyománya van.

Aprónyomatványunk közreadásának indoka, mint említettük, a negyedik kérdésre adott válasz mikéntje, illetve annak humoros jellege. Ha figyelmesen olvassuk a szöveget, kitetszik belőle, hogy a papi házasságot, az utódok nemzését és a nappali gyertyagyújtást tiltó 33., illetve 34. kánonpontok egymás mellé kerültek. Mi sem volt kézenfekvőbb a nyomtatvány névtelenségbe burkolózó megszövegezőjének, mint az, hogy arra hivatkozzon az utóbbi tiltás feloldozása érdekében, ami a legnagyobb tehertétel a katolikus papi tisztség viselőinek: az önmegtartóztatás, a cölibátus betartására, avagy a szerző szavajárásával élve: *Piroskától való eltávolodásra.*

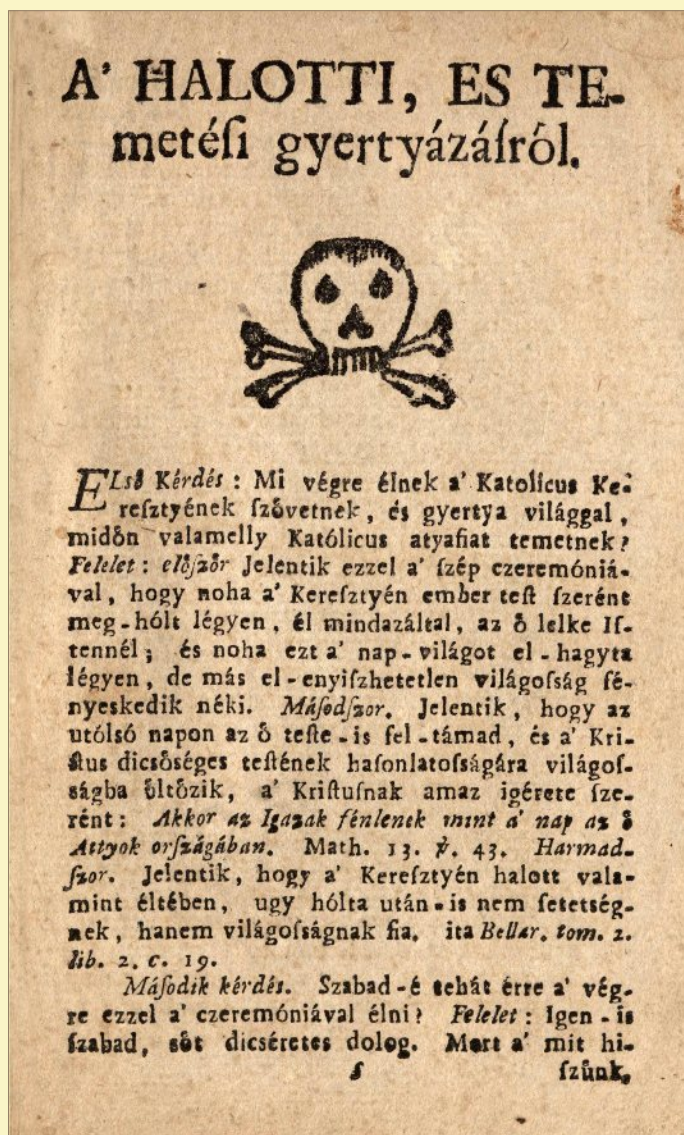
Róth András Lajos

„A’ halotti, és temetési gyertyázásról

Első Kérdés: Mi végre élnek a Katólicus Keresztyének szövétnek és gyertya világgal, midőn valamely Katólicus atyafiat temetnek? *Felelet:* először Jelentik ezzel a’ szép czeremóniával, hogy noha a’ Keresztyén ember test szerént meg-hólt légyen, él mindazáltal, az ő lelke Istennél; és noha ezt a’ nap-világot el-hagyta légyen, de más el-enyiszhetetlen világosság fényeskedik néki. *Másodsor.* Jelentik, hogy az utolsó napon az ő teste-is fel-támad, és a’ Kristus dicsőséges testének hasonlatosságára világosságba öltözik, a’ Kristusnak amaz ígérete szerént: *Akkor az Igazak fénylenek, mint a’ nap az ő Atyjok országában.* Math. 13. v. 43. *Harmadsor.* Jelentik, hogy a’ Keresztyén halott valamint éltében, úgy holta után-is nem setétségnek, hanem vilá-gosságnak fia, *ita Bellar. tom 2. lib 2. c. 19.*

Második kérdés. Szabad-é tehát erre a’ végre ezzel a’ czeremóniával élni? *Felelet:* Igen-is szabad, sőt dicséretes dolog. Mert a’ mit hiszünk, és tartunk az Úrban el-nyugodott keresztyén Atyánkfiáról, nem látom, miért nem volna szabad azt külső jelekkel, és czeremóniákkal-is példánunk, és mintegy láthatóul szem eleibe adnunk. A’ testi halálnak keserves voltát szabad gyászszal jelentenünk: miért nem a’ léleknek az el-nyugovás után való állapattját égő gyertyával?

Harmadik kérdés. Mikor kezdődött a’ Keresztyénségben ez a’ halotti czeremónia? *Felelet:* Bizonytalan, az bizonyos, hogy mihelt a’ Pogányságnak hatalmaskodása, és a’ Keresztyének ellen való dühösködése szűnni, és ellenben a’ Keresztyén Hit szabadoson virágozni kezdett, ottan

mingyárt ez a' szép czeremónia-is a' Keresztyénségben nyilván gyakoroltatott. A' mint azon időbeli Szent Atyáknak, úgymint *Nissenus Szent Gergelynek, Nanzianzi Szent Gergelynek, Aranyaszájú Szent Jánosnak, Szent Jeronimusnak*, kik Kristus születése után negyedik száz esztendőben éltek, írásiból nyilván, és tagadhatatlanul ki-tetszik, *Jeronimus* Szent Paula életében írja, hogy ezen Aszszonynak hideg tetemét sok Papok, és Barátok égő viasz-gyertyával kísérték a' Sírba. Hasonlót ír *Nissenus Szent Gergely Makrina* nevű Aszszonyságnak temetéséről. *Epist. ad Olympiam de obit. Soror.* Arany-szájú Szent János pedig erről, mint szokott dologról szól, és okát-is jelenti, *Hom. 4. in epist. ad hebra. in locum: Et liberavit eos, qui timore mortis. c. 2. v. 15* Szokásban volt tehát már akkor ez a' czeremónia.

Negyedik kérdés. Hát nem tiltotta-e meg ezt a' czeremóniát a' háromszáz ötödik esztendőben Spanyor Országban, Eliberis nevű Városban tartatott Particulare Concilium, midőn azt végezték: *Cereos placuit per diem in cimiterio non accendi; inquietandi enim Sanctorum Spiritus non sunt.* Canon. 34. az az: tetszet, hogy nappal a' temető helyben viasz-gyertyák ne-gyújtassanak; mert az Úrban kimúlt lelkeket nem kell azzal meg-háborítani? A' Felelet

előtt vedd eszedbe, hogy a' Pogányok a' Temető helyben, sőt a' Sírban-is eledelt rakni, és gyertyát, s' lámpást gyújtani szoktak vala, azt alítván, hogy a' hóltaknak szükséges volna az eledel az éhségnek, és a' világolás a' setettségnek el-űzésére. A' mint ezt fel-találod könnyen a' Pogányok írásiban. Tilalmazza tehát az Eliberiai Egyházi Gyülekezet, hogy ilyen babonát vélekedésből a' Keresztyének gyertyát ne gyújtsanak nappal a' temetőben. Mert az ilyen babonás szertartás nem tetszik a' Kristusban el-nyugodott lelkeknek, mint világosság fiainak; nem tiltya pedig azont átallyában, *ita Bellar. Loc. citt.* Azomban azokban a' veszedelmes időkben, mellyekben a' hívek a' Pogányokkal szükségesképpen együtt éltek, és társalkodtak, némelly dolgokat a' lelki Pásztorok meg-tiltottak a' Híveknek, nem azért, hogy azok magokban dísztelenek, babonások, és vétkesek vólnának, hanem hogy a' Hívek leg-kissebb dologban is a' Pogányokkal ne közösködnének, és ne láttatnának az ő babonás szer-tartásokat valamiben jóvá hagyni, vagy követni; és így annál inkább irtóznának, és meszszeb el-távoznának a' bálványozástól. Melly okok idővel meg-szűnván, a' tilalom-is meg szűnt. Így az Apostolok-is Act. 15. abban az időben terhes okokból meg-tiltották a' fojtott állattal, és a' vérrel való élést, de meg-szűnván a' tilalomnak okai, most már azokat minden bűnhődés nélkül meg-eszszük. Eképpen tehát ha bátor abban az időben az elő-hozott okokból tilalmaztathatott volna-is a' temetőben való világolás, az mindazáltal, tsak hamar meg-szűnván a' tilalomnak okai, a' tilalom alól fel-szabadult. Ki nem tudgya, hogy a' lelki Pásztoroknak az időhöz lehet alkalmaztatni a' külső czeremóniákra, és rendtartásokra néző végezéseket!

Adgyuk hozzá: hogy ezen Eliberiai Gyülekezet harmincz harmadik végezésében általlyában tiltya a' Püspököknek, Papoknak, Diákonusoknak és sub-Diákonusoknak a' párosodást, és a' fiak nemzését; és a' ki ez ellen cselekednék *ab honore*, úgy mond, *Clericatus exterminatur*, az Egyházi hivatalból vettessék-ki. Ha ki tehát ennek a' Gyülekezetnek végezését egyben bé vészti, és azzal a' halotti, vagy temetési gyertyázást marczongni meri, a' másokban-is vegye-bé, és ha igaz Egyházi embernek tartya magát, búcsút végyen Piroskátúl."

1. Elvira = Illiberis, vagy Eliberis (Granada, Spanyolország)
2. 19 püspök, 24/26 pap, diakónusok és világiak részvételével tartották.
3. A zsinat pontos dátumának meghatározásában a különböző szerzők véleménye eltér egymástól. Aprónyomtatványunk 305-re teszi.
4. Mind az összes 81 kánonpont angol nyelvű internetes elérhetősége: http://faculty.cua.edu/pennington/Canon_Law/ElviraCanons.htm (2010-01-25)
5. „A templomban nincs helye képeknek, mivel nem lehet falra festeni, amit imádunk.” Erre hivatkoztak többfelé az ikonoklasztázia (képrombolás), illetve a leegyszerűsített, képeket nélkülöző protestáns templomigazolására.
6. (Gelej, 1589 – Gyulafehérvár, 1649. dec. 12.) Az 1645-ös szatmárnémeti nemzeti zsinat megbízásából készítette el a róla nevezett, Erdélyben is érvényre juttatott Geleji-kánonokat, a református egyház első törvénykönyvét.
7. Pokoly József: *Az Erdélyi Református Egyház története*. II. köt. Bp., 1904. 177
8. Erdélyi Erzsébet: *Szarvasnyomon hét határon át*. In: Radnóti Katalin (szerk.): *A projektpedagógia mint az integrált nevelés egy lehetséges eszköze*. Bp., 2008. 170, 181.
9. Hesz Ágnes: *Halotti rítusok és társadalom Gyimesben*. In: <http://www.nmt.hu/doktor/heszta.html> 2010-01-20